

802ef

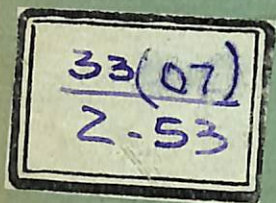
ՀԵՌԱԿԱ ՎՈՐՈՒՆԻՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԿՈՒՐՍ I

ՔԱՂԱՔԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԶՈՐՐՈՐԴ ԹԵՄԱ

ԿԱՊԻՏԱԼ ՅԵՎ ՀԱՎԵԼՅԱԼ ԱՐԺԵՔ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԹԵՄԱ

ԿԱՊԻՏԱԼ ՅԵՎ ՀԱՎԵԼՅԱԼ ԱՐԺԵՔ

(Առաջադրություն № 3 ինֆուրուլյն մեակման յեվ ռե-
ցենզիայի ներկայացնելիք գրավոր աշխատանքի համար).

Ն Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն.

Արժեքն ու փողն / ուսումնասիրելիս մենք նկատի
ունեցինք միմիայն հասարակ ապրանքատառողներին,
վորոնք ունեն արտադրության անհրաժեշտ միջոցներ
և ազատորեն փոխանակում են իրենց աշխատանքի ար-
տադրանքներն ըստ իրենց արժեքի: Այդպիսի փոխա-
նակության նպատակն է ստանալ մի սպառողական
արժեք մյուսի փոխարեն: Հավելյալ արժեքի արտադրու-
թյան և վաճառ աշխատանքի շահագործման մասին այս-
տեղ դեռ խոսք չենք չենք կարող, վորովհետև հասարակ
ապրանքային տնտեսության ժամանակ բոլոր արտա-
դրողներն իրենց արտադրության տակ ունեն արտա-
դրության միջոցներ և, հետևաբար, վաճառ աշխա-
տանքը բացակայում է: Ծանոթանալով ապրանքային
արտադրության գլխավոր առանձնահատկություններին
հետ, մենք դրանով ավելի՝ մոտեցանք կապիտալիստա-
կան տնտեսության ուսումնասիրությանը, մի տնտե-
սության, վորը վոչ այլ ինչ է, յեթե վոչ մի բարդ,
զարգացած ապրանքային տնտեսություն:

23096.60

Սակայն յեթե նախորդ առաջադրություններում, ապրանքային տնտեսության ընդհանուր յորենքներն ուսումնասիրելու նպատակով, մենք միառժամանակ շեղվեցինք վարձու աշխատանքից ու շահագործումից, ապա կապիտալին ու հավելյալ արժեքին նվիրված այս առաջադրության մեջ մենք պետք է յեղենք այն բանից, վոր բանվորական ուժն արդեն դառել է ապրանք, վորն ազատորեն, ըստ իր արժեքի, վաճառվում է «աշխատանքի շուկայում», վոր, հետևաբար, բնակչության մեծ մասը գրկված է արժադրության միջոցներից, վորոնք կենտրոնացած են կապիտալիստների ձեռքում:

Այսպիսով, յեթե հասարակ ապրանքային տնտեսության մեջ մենք գործ ունեցինք հասարակ ապրանքարտադրողների հետ, վորոնք կանգնած եյին իրար դեմ հանդիման վորպես հասարակության տնտեսագետ իրավահավասար անդամներ, ապա այժմ մեր առաջ բուրծովին այլ, ավելի բարդ արտադրական հարաբերություններ կան, այն է կապիտալիստների յեղ բանվորների, վորպես հակառակորդ դասակարգերի հարաբերություններ:

Ըստ ինքյան հասկանալի յե, վոր կապիտալիստական հասարակության մեջ, վորն այժմ մենք սկսում ենք ուսումնասիրել, բացի կապիտալիստներից և վարձու բանվորներից գոյութուն ունեն նաև այլ դասակարգեր ու խմբակներ,—գյուղացիներ, արհեստավորներ, հողագործներ և այլն: Սակայն այս առաջադրության մեջ մենք կանգ ենք առնում միմիայն արտադրական այն հարաբերությունների վրա, վոր գոյութուն ունեն կապիտալիստական հասարակության հիմ-

նակաճ դասակարգերի՝ կապիտալիստների ու բանվորների միջև:

Դիմելով կապիտալի վերլուծությանը պետք է նկատի առնել, վոր նրա սկզբնական ձևը վաշխառուական և վաճառականական կապիտալ էր, վորը պատմականորեն հակառակ էր կանգնած հողային սեփականությանը փողի ձևով: Մարքան ասում է, վոր փողն իրենից ներկայացնում է ապրանքային շրջանառության վորպես վերջին արտադրանքը բառիս թե պատմական և թե տրամաբանական իմաստով: Այդիսկ պատճառով նախ քան պատասխանելն այն հարցին, թե ի՞նչ է կապիտալը, առաջադրության մեջ նախ պարզաբանվում է այն տարրերությունը, վոր գոյութուն ունի ապրանքային շրջանառության (Ա-Փ-Ա) և կապիտալի շրջանառության (Փ-Ա-Փ) միջև (Տես «Մեթոդական ցուցմունքներում» մեր թեմայի առաջին բաժնին վերաբերյալ մասը): Այս յերկու ֆորմուլաների համադրությունը և նրանց եյության պարզաբանումը մեզ պիտի բերի այն յեզրակացության, վոր փողը, վորպես այդպիսին, շրջանառության պրոցեսում չի կարող վերածվել կապիտալի, վոր այդ պրոցեսում հավելյալ արժեք առաջանալ չի կարող: Այնուամենայնիվ, «յուրաքանչյուր նոր կապիտալ հրապարակի վրա, ապրանքային, բանվորական և դրամական շուկայում առաջին անգամ յերևան է դալիս անալոգիան փողի ձևով,—փողի, վորը վորոշ պրոցեսներից հետո պետք է վերածվի կապիտալի» («Կապիտալ», հատ. 1, էջ 92):

Հավելյալ արժեքի և կապիտալի առաջանալը հասկանալու համար անհրաժեշտ է շրջանառության սփեւայից փոխադրվել արժադրության սփեւան, վորտեղ

արտադրվում է արժեքը և վորտեղ, հետևաբար, պետք է կատարվի նաև հավելյալ արժեքի արտադրություն պրոցեսը: Հավելյալ արժեքի պրոբլեմը կայանում է նրանում, վոր «փողատերը, վորն առայժմ ներկայանում է միմիայն կապիտալիստի դեմքով, պետք է ապրանքները գնի ըստ իրենց արժեքի, վաճառի նրանց ըստ իրենց արժեքի, և այնուամենայնիվ վերջի վերջո այդ պրոցեսից ստանա ավելի արժեք, քան նա դրել է նրամեջ:

Նրա իսկական կապիտալիստ դառնալը պետք է տեղի ունենա շրջանառության սփերայում և միևնույն ժամանակ այդ սփերայից դուրս», («Կապիտալ», հատ. I եջ 109):

Հավելյալ արժեքի պրոբլեմի լուծումը պետք է սկսել սպեցիֆիկ ապրանքի, այն է բանվորական ուժի ուսումնասիրությունից. այդ ուժը գնում է կապիտալիստը և գործ է ածում արտադրության պրոցեսում: Բանվորական ուժի, վորպես ապրանքի այդորինակ գործածումը հնարավորություն է տալիս կապիտալիստին վոչ միայն յետ ստանալ նրա (բանվորական ուժի) գնման համար կանխորեն վճարած արժեքը, այլ և ստանալ լրացուցիչ կամ հավելյալ արժեք:

Այս առաջադրության գլխավոր նպատակը պետք է լինի պարզել կապիտալիստական շահագործման եյությունը, վորն իրականանում է զարգացած ապրանքային տնտեսության գերիշխանության պայմաններում և բոլոր ապրանքների, այդ թվում նաև բանվորական ուժի, վորպես ապրանքի, ըստ իրենց արժույթյան, վաճառքի պայմաններում:

Հավելյալ արժեքի և կապիտալի տեսությունը, վորը ծառայում է վորպես բանալի հասկանալու կապիտա-

լիստական տնտեսություն և դասակարգային փոխա-րաբերությունների (առաջին հերթին կապիտալիստների դասակարգի և բանվոր դասակարգի փոխ-հարաբերությունների) բարդ մեխանիզմը, պետք է մշակվի շատ ավելի մանրամասնորեն: Այդ տեսու-թյան ուսումնասիրությունը մեզ կբերի կապիտալի, վորպես պատմական կատեգորիայի (հասկացողության) ճիշտ ըմբռնմանը, մի կատեգորիայի, վորը հատուկ է բնդհանրապես վոչ բոլոր տնտեսություններին, այլ միմիայն տնտեսության վորոշ տիպին, այն է կապի-տալիստականին, վորտեղ բանվորական ուժը գործում է վորպես ապրանք, իսկ արտադրության միջոցները վորպես կապիտալ:

Հավելյալ արժեքի աղբյուրը բանալուց հետո առա-ջադրության մեջ քննվում են հավելյալ արժեքի ար-տադրության մեքանիզմները (բացարձակ և հարաբերական հավելյալ արժեք) և վերջիններիս ազդեցությունը տեխ-նիկական զարգացման և բանվոր դասակարգի դրու-թյան վրա՝ կապիտալիզմի պայմաններում:

Թ Ե Մ Ա Յ Ի Պ Լ Ա Ն Ը

I. Փողի վերածվելը կապիտալի

1. Ապրանքների շրջանառության և կապիտալի շրջանառության ֆորմուլը:

2. Հավելյալ արժեքի առաջանալու անկարելիությունը շրջանառության սֆերայում:

3. Բանվորական ուժը վորպես ապրանք և շուկայում նրա յերևան գալու պայմանները:

II. Հավելյալ արժեքի արտադրությունը.

1. Բանվորական ուժի սպառման կապիտալիստական պրոցեսը:

2. Մշտական և փոփոխական կապիտալ և նրանց դերը հավելյալ արժեքի արտադրության մեջ:

3. Հավելյալ արժեքի նորման

III. Հավելյալ արժեքի մեծացման մեթոդները.

1. Բացարձակ հավելյալ արժեքի արտադրության մեթոդը

2. Հարաբերական հավելյալ արժեքի արտադրության մեթոդը:

3. Հավելյալ արժեքի արտադրությունը և կապիտալիստական տեխնիկայի զարգացումը:

Գ ր ա կ ա ն ու ր յ ու ն

Հիմնական.—1) Ֆ. Միխայելսկի—«Քաղաքատնտեսություն», հատված յերկրորդ, գլ. VI—X (եջ. 85—158):

2) Կ. Կառուսկի — «Կ. Մարքսի տնտեսական ուսմունքը», հրատար. 1922 թ. բաժին I, գլուխ III (եջ 82—103). Բաժին II, գլ. I—III (եջ 108—137) և գլ. VI—X (եջ 193—306):

Լ Բ Ա Յ Ո Ւ Յ Ի Չ (վոչ պարսադիր).

И. Лапидус и К. Островитянов — „Политическая экономия в связи с теорией советского хозяйства“, հրատ. 4, 1928 թ. Гиз, գլխը 1 ու. 60 կ. էջ 492. Отдел II, гл. V — „Общее понятие прибавочной стоимости и капит.“ և гл. VI — „Абсолютная и относительная прибавочная стоимость. Рост капиталистической техники и эксплуатация рабочего класса“, էջ 65—99:

Կ. Մարքս — «Կապիտալ», հատ. I, Гиз, 1928 թ. 3-րդ հրատ. (կարելի չի ոգտվել յուրաքանչյուր հրատարակությունից): Պետք է նկատել, վոր մշակել այն բոլոր գլուխները, վորոնք վերաբերում են փողը կապիտալի վերածվելուն և հավելյալ արժեքի արտադրությանը (300 էջից ավելի), բավական դժվար է: Բացի դրանից, «Կապիտալը» կարդալ կարող են միայն այն ընկերները, վորոնք մշակել կամ բավարար չափով ծանոթ են Կ. Կառուսկու «Կ. մարքսի տնտեսական ուսմունքը» գրքի հետ (բաժին II), և կամ, ծայրահեղ դեպքում, Ի. Լապիդուսի և Կ. Ոստրովիտյանովի «Политическая Экономия» (II բաժին) դասագրքի հետ: Այդիսկ պատճառով հանձնարարվում է բավականանալ «Կապիտալի» I հատորի հետևյալ հատվածների ուսումնասիրությամբ: ա) Պարագրաֆ 3 IV գլխից. „Купля и продажа рабочей силы“ (մոտ 10 էջ).

բ) Գլուխ V. „Постоянный капитал и переменный капитал“ (մոտ 10 էջ).

գ) Գլուխ VII-ից պարագր. 1. „Степень эксплуатации рабочей силы“ և կետ 2. „Выражение стоимости продукта в относительных долях предукта“ (մոտ 20 էջ).

դ) Գլուխ VIII, առաջին յերկու պարագրաֆները (մոտ 9 հջ).

ե) Գլուխ X. «Понятие относительной прибавочной стоимости» (մոտ 8 հջ).

զ) Գլուխ XIV. «Абсолютная и относительная прибавочная стоимость» (մոտ 8 հջ):

Այսպիսով ամբողջ մաքսիմոն արտահայտվում է 75 հջում: Այստեղ չմտան «Կապիտալից» չափազանց արժեքավոր տեղեր, վորոնք վերաբերում են՝ կապիտալի ընդհանուր ֆորմուլին (գլ. IV), աշխատանքի պրոցեսին և արժեքի մեծացման պրոցեսին (չափազանց հետաքրքրական մի մաս, վորը վերլուծված է V գլխում), բանվորական որվան (գլ. VIII), ինչպես և կոոպերացիային, մանուֆակտուրային և խոշոր արդյունաբերությունը (գլ. XI—XIII): Այս գլուխների բովանդակությունը համառոտաբար բերված են Կառտսկու «Կ. Մարքսի տնտեսական ուսմունքը» գրքի մեջ, վորի հետ անհրաժեշտ է նախորոք ծանոթանալ մաքսիմոնի մշակման համար:

ՍՈՒՅՆ ԹԵՄԱՅԻՆ ՎԵՐԱՔԵՐՑԱԼ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՅՈՒՅԱԿԸ.

1. А. Кон — «Курс политической экономии», Гиз, 1928 г. ц. 1 р. 95 к. կազմած, 255 հջ: Раздел III. «Прибавочная стоимость и капитал», հջ 178 — 251. Ա. Կոնի գիրքը կարող է փոխարինել Լապլիդուսի և Ոստրովիտյանովի դասագրքին (ավելի պատրաստվածների համար), կարող է նույնպես Կառտսկու «Կ. Մարքսի տնտեսական ուսմունքը» գրքին զուգընթաց հիմք ծառայել մինիմոնի մշակման համար:

2. А. Дашковский — «Конспектированный курс политической экономии» 2 изд., Гиз Украины, 1925 г. Մեր թեմայի համար արժեքավոր են հետևյալ գլուխները. «Капитал и прибавочная стоимость» և «Мануфактура и крупная промышленность»: Իր աշխատության մեջ հեղինակը նյութը դասավորել է Մարքսի «Կապիտալի» I հատորի նյութերի հետևողությամբ:

3. Ф. Дингельштадт и С. Харин — «Хрестоматия по политической кономии», т. I, часть 1, Гиз. 1925 г. հջ 454. Կարելի չէ ողտագործել հետևյալ նյութերը. «Прибавочная стоимость—Проблема производительного труда» (հջ 272—328) և «Стоимость как регулятор капиталистического производства» (հջ 330—346): Քրեատոմասիական այս նյութը գլխավորապես կտորներ և քաղվածքներ են Մարքսի, Ենգելսի և ուրիշների յերկրից:

Том I, часть 2. Այս մասում հավաքված են քաղվածքներ զանազան աղբյուրներից, վորոնք վերաբերում են աշխատանքային արժեքի և կապիտալի թեորիայի քննադատությանն ու հակաքննադատությանը (Критика и антикритика): Ամենարժեքավոր մասերը նրանք են, վորոնք ծանոթացնում են, թե ինչպես են զարգացնում հավելյալ արժեքի թեորիան Ա. Սմիտը, Դ. Ռիկարդոն (հջ 114—238. «Предшественники Маркса»):

4. Ю. Борхард — «Капитал Карла Маркса». Главы IV—VI и VIII—X. Այստեղ տրված են քաղվածքներ «Կապիտալի» I հատորից, Изд. «Моск. Раб.», 1922 г. հջ 293.

5. Д. Розенберг — „Программа по политической экономии — с комментариями, заданиями и указателем литературы“, Гиз. 1928 г. ц. 60 к.: *Արժեքավոր մեթոդական ձեռնարկ սույն թեմայի մշակության համար*: Раздел II, занятия 5—8, էջ 25—41:

6. М. Рубинштейн — „Современный капитализм и организация труда“, 1923 г. «Կապիտալի» համապատասխան գլուխները — մանուֆակտուրա և խոշոր արդյունաբերություն — մեկնաբանությունից զատ, հեղինակը բավական մանրամասն կանգ է առնում ժամանակակից տեխնիկայի, աշխատանքի կազմակերպության և սոցիալական որոնողության ու աշխատանքի պաշտպանության վրա: Չափազանց արժեքավոր ձեռնարկ:

7. А. Богданов — „Краткий курс экономической науки“, изд. „Моск. Раб.“, 1922 г. էջ 122 — 169. „Развитие техники и крупно-капиталистического производства“. Այստեղ հանրամատչելի լեզվով լուսաբանված և տեխնիկայի պատմական զարգացումը խոշոր կապիտալիստական արտադրության զարգացման հետ զուգընթաց:

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՑՈՒՑՄՈՒՆՔՆԵՐ ԹԵՄԱՅԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ՄՇԱԿՄԱՆ ՀԱՄԱՐ.

ՊԼԱՆԻ I ԲԱԺՆԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ — «ՓՈՂԻ ՎԵՐԱԾՎԵԼԸ ԿԱՊԻՏԱԼԻ».

Այս թեմայի ներածության մեջ մենք մատնանշեցինք, վոր փողը, լինելով ապրանքային զարգացման վերջին արտադրանքը, կապիտալի յե վերածվում միմիայն տնտեսական զարգացման պատմական վորոշ աստիճանի վրա, յերբ վոչ միայն աշխատանքի արտադրանքները, այլ և բանվորական ուժն ապրանք և դառնում:

Փողի տարբերությունը վորպես այդպիսին, կապիտալ դարձած փողից համեմատաբար ավելի հեշտ և նկատվում, յերբ համեմատում ենք ապրանքային շրջանառության ֆորմուլը Ա—Փ—Ա, կապիտալի շրջանառության ֆորմուլի հետ՝ Փ—Ա—Փ: Այս համեմատությամբ մենք պետք է պարզենք վոչ միայն այդ ֆորմուլաների միջև գոյություն ունեցող ձևական նմանությունը (ներանք յերկուսն ել ներկայացնում են հակադիր գործողությունների՝ դնման և վաճառքի միասնություն, և այլն), այլ և նրանց միջև գոյություն ունեցող ձևական տարբերությունները և տարբերություններն ըստ ելության (տես Լապլիզուսի և Ոստրովիտյանովի դասադրքի § 24 և Կաուտսկու «Կ. Մարքսի տնտեսական ուսմունքը» գրքի III գլխի §§ 1 և 2):

Միաժամանակ անհրաժեշտ է պարզել, նախ, փողի դերը ապրանքաշրջանառության Ա—Փ—Ա, ֆորմուլում (նա ծախսվում է վերջնականապես) և Փ—Ա—Փ ֆորմուլում (վորտեղ փողը գործ էածվում վորպես կանխավճար)։ յերկրորդ, Ա—Փ—Ա, ֆորմուլի նշանակությունն ու բովանդակությունը (մեկ սպառողական արժեքի փոխարինումը մյուսով), ինչպես և Փ—Ա—Փ ֆորմուլի նշանակությունն ու բովանդակությունը (գնումներ վաճառքի համար, վորի հետևանքով աճում է սկզբնական արժեքը)։

Այսպիսով պարզվում է, վոր շրջանառության պրոցեսում վորպես կանխավճար տրված սկզբնական արժեքը վոչ միայն պահում է իր սկզբնական մեծությունը, այլ և փոփոխում է այն, միացնելով իրեն հավելյալ արժեքը։ Այստեղ «արժեքը դառնում է, այսպիսով, վորպես ինքնաշարժ արժեք, ինքնաշարժ փող, և, վորպես այդպիսին, նա կապիտալ է։ Նա դուրս է գալիս շրջանառության սփերայից, նորից մտնում է նրա մեջ, պահում է բազմապատկում է իրեն այդ սփերայում, յետ և վերադառնում մեծացած վիճակում և նորից սկսում է միևնույն շրջապտույտը»։ «Այսպիսով, Փ—Ա—Փ իսկապես կապիտալի ընդհանուր ֆորմուլն է, հենց վոր նա անմիջորեն յերեան է գալիս շրջանառության սփերայում» («Կապիտալ», հատ. 1, հջ 100)։

Ամենից առաջ պետք է պարզել, թե վճարողից և ստացվում այն ավելորդը, վորին Մարքսը հավելյալ արժեք անունն է տալիս։ Արդյոք նա ապրանքներն իրենց արժեքից ավելի վաճառելուց կամ իրենց արժեքից ավելի պակաս գնելուց չի՞ գոյանում։ Հեշտ և հա-

մողվել, վոր հավելյալ արժեքի գաղտնիքը պետք է փնտռել վոչ այդ բնագավառում, վոր արժեքի աճման աղբյուրը թագնված է բանվորական ուժ կոչվող ապրանքի առանձին հատկությունների մեջ, մի ապրանք, վորն իր գործածման պրոցեսում, աշխատանքի պրոցեսում արժեք է հավելյալ արժեք ստեղծելու ընդունակություն ունի։

Արժեքը, ինչպես մեզ արդեն հայտնի յե, առաջանում է միայն աշխատանքից, իսկ զարգացած կապիտալիստական տնտեսության պայմաններում աշխատանքի ընդունակություն ունի միմիայն միակ սպեցիֆիկ ապրանքը, այն է բանվորական ուժ — ապրանք, վորն և, ըստ յերևույթի, կապիտալիստի համար վոսկե ձվեր է դնում։

Այստեղ անհրաժեշտ է պարզել, նախ, թե ինչու՞ն է բանվորական ուժի և աշխատանքի տարբերությունը։ Յերկրորդ, թե ի՞նչ հատուկ — տնտեսական պայմաններ բանվորական ուժն ապրանքի յեն վերածում։

Յերրորդ, թե ինչո՞վ է վորոշվում բանվորական ուժ ապրանքի արժեքը (տես Լապլդուսի և Ոստրովիտյանովի դասագրքի §§ 25 և 26)։

Չորրորդ, թե ինչո՞ւն է կայանում բանվորական ուժ ապրանքի բնորոշ առանձնահատկությունը (տես Լապլդուսի և Ոստրովիտյանովի դասագրքի § 27) և, վերջապես,

Հինգերորդ, թե ինչո՞ւն է միմիայն բանվորական ուժի, վորպես ապրանքի գոյություն դեպքում արտադրություն միջոցները դառնում են կապիտալ (նույն տեղում § 28)։

Վերոհիշյալ հարցերի պատասխանները մեզ կբերեն կապիտալի, վորպես պատմական կատեգորիայի ճիշտ

ըմբռնմանը, մի կատեգորիայի, վորը հատուկ է լոկ հասարակական զարգացման վորոշ աստիճանի. մենք կըմբռնենք, այդպիսով, թե ի՞նչ տարբերություններ կան կապիտալիստական հասարակության արտադրական հարաբերությունների և հասարակ ապրանքարտադրողների հարաբերությունների միջև:

(Այն ընկերները, վորոնք այս բաժինը մշակում են նաև Մարքսի «Կապիտալով», պետք է ոգտագործեն «Կապիտալի» IV գլուխը, մանավանդ § 1-ը — «Կապիտալի ընդհանուր ֆորմուլը» և § 3-ը — «Բանվորական ուժի գնումն ու վաճառքը». § 2-ը — «Ընդհանուր ֆորմուլի հակասությունները» կարելի չե փոխարինել Կառլոսկու «Կ. Մարքսի տնտեսական ուսմունքը» գրքի III գլխի § 2-ով):

ՊԼԱՆԻ II ԲԱԺՆԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ — «ՀԱՎԵԼՅԱԼ ԱՐԺԻՔԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ».

Թեմայի նախորդ յենթաբաժնում մենք տեսանք, վոր արժեք և հավելյալ արժեք արտադրելու ընդունակություն ունեցող բանվորական ուժ-ապրանքը կապիտալիստը գնում է շուկայում: Այս սպեցիֆիկ ապրանքի գործածումը տեղի չե ունենում արտադրության պրոցեսում, ֆաբրիկայում, գործարանում և արհեստանոցներում, կապիտալիստի ղեկավարությամբ ու հսկողությամբ, վորի մոտ են կենտրոնացած գործիչներն ու արտադրության միջոցները:

Բանվորական ուժի սպառումը ինչպես ասում է Մարքսը, հենց ինքը՝ աշխատանքն է: Վորպես միմիայն սպառողական արժեքներ ստեղծող, աշխատանքը գոյություն ունի անկախ վորևե վորոշակի հասարակա-

կան ձեռք, որինակ, թե բնական, թե փոխանակային տնտեսության և թե կոմունիստական հասարակության մեջ: Այդ դեպքում աշխատանքն անհրաժեշտ է հասկանալ վորպես պրոցես, վորը կատարվում է մարդու և բնության միջև, վորպես մի պրոցես, «վորի մեջ մարդն իր սեփական գործունեությամբ պայմանավորում, կանոնավորում և հսկում է նյութերի փոխանակության վրա իր և բնության միջև» («Կապիտալ», հատ. I, գլ. 5, եջ 119):

Սա աշխատանքի մի ձևն է: Իսկ ապրանքային տնտեսության պայմաններում աշխատանքն անխուսափելիորեն այլ ձև է ստանում, ավելի ճիշտ, կրկնակի բնույթ է ստանում (կոնկրետ աշխատանք և վերացական աշխատանք) և դրա հետևանքով նա միաժամանակ ստեղծում է թե՛ սպառողական և թե՛ փոխանակային արժեքներ: Իսկ կապիտալիստական տնտեսության պայմաններում աշխատանքը վարձու աշխատանքի ձև էլ է ընդունում: Այստեղ շատ կարևոր է պարզել այն տարբերությունը, վոր գոյություն ունի 1) ընդհանրապես յուրաքանչյուր հասարակության մեջ գոյություն ունեցող աշխատանքի և 2) միմիայն ապրանքային տնտեսությանը հատուկ արժեք ստեղծող աշխատանքի, և վարձու աշխատանքի միջև, վորը հատուկ է միմիայն արտադրության կապիտալիստական ձևին:

Աշխատանքի պրոցեսը և կապիտալիստական ձևը վերլուծելիս մենք պետք է պարզենք այն տարբեր գերը, վոր խաղում են այս պրոցեսում հետևյալ տարրերը. 1) աշխատանքի առարկան կամ որյեկտը. 2) աշխատանքի գործիքը. 3) բանվորական ուժը վորպես նպատակահարմար գործունեություն, կամ ինքն աշ-

23096-69-1005 22385

խատանքը (տես Կառուսկու «Կ. Մարքսի տնտեսական բաժին II, գլ. I):

Աշխատանքի պրոցեսի հետևանքում առաջանում են ոգտակար առարկա, արտադրանք, վորտեղ աշխատանքը միանում է իր որդեկալի հետ, որինակ, վերամշակված հում նյութի, ոժանդակ նյութերի հետ և այլն: Ապա պետք է պարզել նույն այդ տարրերի դերը արժեքի ավելացման պրոցեսում, այսինքն պարզել, թե ինչպիսիք են կայանում սկզբունքային տարբերություններ մի կողմից բանվորական ուժի, վորպես ապրանքի, սպառման և մյուս կողմից արտադրության միջոցների (հում նյութ, շենքեր, մեքենաներ և այլն) սպառման միջև: Իսկ այդ պատասխան կտա հետևյալ հարցերին, թե ինչպես աշխատանքը, մի կողմից պահում է արտադրության միջոցների սկզբնական արժեքը, փոխադրելով այն նոր ստեղծված արտադրանքի, արդյունքի վրա, և մյուս կողմից—ստեղծում է նոր արժեք, վորն իր հերթին բաժանվում է յերկու մասի,—բանվորական ուժի վերարտադրված արժեքի և հավելյալ արժեքի:

Առանձին տարրերի ունեցած դերի մտածված վերլուծությունն աշխատանքի պրոցեսում մեզ համար կը պարզի կապիտալի ճիշտ վորոշումը: Կապիտալի մարքսիստական բնորոշումը և նրա բաժանումը մշտական և փոփոխական մասերի՝ վճռական նշանակություն ունի կապիտալիստական շահագործումը պարզաբանելու տեսակետից: Ըստ Մարքսի, «Կապիտալի այն մասը, վորը վերածվում է արտադրության միջոցների, այսինքն հում նյութի, ոժանդակ նյութերի և աշխատանքի միջոցների, արտադրության պրոցեսում իր արժեքի մեծությունը չի փոփոխում» («Կապիտալ»,

հատ. I, գլ. 6, հջ 145): Այդիսկ պատճառով այդ մասը կոչվում է կապիտալի մեծական, անփոփոխ մասը, կամ մեծական կապիտալ:

«Ընդհակառակը, կապիտալի այն մասը, վորը բանվորական ուժի յե վերածվել, արտադրության պրոցեսում փոփոխում է իր արժեքը: Նա վերարտադրում է իր սեփական համարժեքը (եկվիվալենտ) և բացի դրանից մի ավելորդ բանեա, հավելյալ արժեք, վորն իր հերթին կարող է փոփոխվել, ավելի շատ կամ ավելի պակաս դառնալ: Կապիտալի այս մասը հաստատուն մեծությունից անդադար վերածվում է փոփոխականի»: Այս մասը կոչվում է փոփոխական կապիտալ (նույն տեղում, հջ 145):

Կապիտալի բաժանումը մշտականի և փոփոխականի՝ ամենասերտ կերպով շաղկապված է Մարքսի ամբողջ տնտեսական ուսմունքի հետ, ամենից առաջ, աշխատանքային արժեքի նրա թեորիայի և հավելյալ արժեքի թեորիայի հետ:

(Մշտական և փոփոխական կապիտալի ուսմունքը բավական հանգամանորեն պարզաբանված է Լապլիդուսի և Ոստրովիտյանովի (§ 29) և Կառուսկու (բաժին II, գլ. 2) գրքերում: «Կապիտալով» աշխատողները պիտի կարդան I հատորից 6-երորդ գլուխը):

Մշտական և փոփոխական կապիտալի քննության հետ միաժամանակ պետք է պարզել նաև շահագործման այն աստիճանի հարցը, վորն արտահայտվում է հավելյալ արժեքի նորմայի (տոկոսի) միջոցով: Հավելյալ արժեքի նորման արտահայտում է բանվորի կապիտալիստական շահագործման աստիճանը: Այս բոլոր հարցերը հեշտությամբ յուրացվում են, յեթե բավա-

կանաչափ պարզ կերպով հասկանալի յե դարձել արտադրած մթերքի բաժանումը նրա բաղադրյալ մասերի՝ $(c + v) + m$: Միաժամանակ պետք է նկատի առնել, Վոր նոր առաջացած արժեքը յերկու մասի, այն է բանվորական ուժի վերարտադրված արժեքի և հավելյալ արժեքի (կամ $v + m$) բաժանելուն համապատասխանում է նույնպես բանվորական ժամանակի բաժանումը՝ անհրաժեշտ և հավելյալ ժամանակի, կամ արտադրության պրոցեսում ծախսված աշխատանքի բաժանումը՝ անհրաժեշտ կամ հավելյալ աշխատանքի: Իր հերթին, հավելյալ աշխատանքին համապատասխանում է հավելյալ արտադրանքը:

Հավելյալ արժեքի շահագործման հարցն ավելի լավ յուրացնելու համար հանձնարարում ենք ծանոթանալ այն բոլոր որինակների ու հաշվումների հետ, Վոր մասնանշված են Լապլիդուսի և Ոստրովիայանովի դասագրքի § 30-ում և Կառլսսկու գրքի II բաժնի 3-րդ գլխում: Ավելի պատրաստվածները կարող են կարդալ Մարքսի «Կապիտալի» I հատորի VII գլուխը:

ՊԼԱՆԻ III ԲԱԺՆԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ — «ՀԱՎԵԼՅԱԼ ԱՐԺԵՔԻ ՄԵԾԱՑՄԱՆ ՄԵԹՈԳՆԵՐԸ».

Այն բանից հետո, յերբ արդեն պարզված են մեղ համար հավելյալ արժեքի աղբյուրը և նրա արտադրության պայմանները, մենք կարող ենք անցնել այդ արժեքն ստանալու մեթոդների ուսումնասիրությանը:

Անհրաժեշտ է տարբերել յերկու մոմենտ, Վորոնց որոնումը կապիտալիստները մեծացնում ավելացնում են հավելյալ արժեքը.— բացարձակ հավելյալ արժեքի արտադրության մեթոդը և հարաբերական հա-

վելյալ արժեքի արտադրության մեթոդը: Միաժամանակ պետք է նկատի առնել, Վոր յերկու հավելյալ արժեք գոյություն չունի, Վոր խոսքը վերաբերում է լոկ հավելյալ արժեքի յերկու ձևերին՝ բացարձակ և հարաբերական ձևերին:

Բացարձակ հավելյալ արժեքն ուսումնասիրելիս ուղարկության կենտրոնում պետք է դնել բանվորական որվա հարցը, Վորը կապիտալիզմի պայմաններում, բանից դուրս է գալիս, բաժանվում է յերկու մասի,— անհրաժեշտ բանվորական ժամանակի, Վորը Վորոշվում է բանվորական ուժի արժողությամբ, և հավելյալ բանվորական ժամանակի, Վորի ընթացքում բանվորը ձրի կերպով աշխատում է կապիտալիստի համար: Բանվորական որվա պատճառով կատարի պայքար է տեղի ունենում կապիտալիստների դասակարգի և բանվորների դասակարգի միջև: Կապիտալիստները ձգտում են մաքսիմալ չափով յերկարացնել բանվորական որը, Վորովհետև ալգալիսի յերկարացումից մեծանում է բացարձակ հավելյալ արժեքը: Իսկ բանվորներն, ընդհակառակը, պաշտպանում են բանվորական որվա այն մեծությունը, Վորի հետևանքը չի լինի Վոչ Ֆիդիկական ալլանսերում և Վոչ ել կուլտուրական վայրենացում:

Բանվորական որվա պրոբլեմն ուսումնասիրելիս պետք է պարզել, նախ, ինչից է առաջանում բանվոր դասակարգի և կապիտալիստների դասակարգի պայքարը. յերկրորդ, ինչո՞ւմ է կայանում տարբերությունը ըստ ձևի կապիտալիստական և նախակապիտալիստական շահագործման միջև. յերրորդ, բանվորական որնադրության, Ց-ժամյա բանվորական որվա և ալլիրավոնքների համար մղվող պայքարի նշանակու-

թյունը և ընթացքը: Այս բոլոր հարցերը բավականա-
չափ լրիվ կերպով լուսարանված են Կառուսկու գրքի
մեջ (բաժին II, գլ. V) և Լապիդուսի ու Ոստրովիտյա-
նովի դասագրքում (§ 31): Վորպես մաքսիմում կարող
ե ծառայել Մարքսի «Կապիտալի» I հատորի VIII գը-
լուխը:

Այս աղբյուրների հետ ծանոթանալով հեռակա ու-
սանողը պետք է բավական պարզ պատկերացում ունե-
նենա բացառաձև հավելյալ արժեքի արտադրության
մեթոդների մասին, — վորը, Մարքսի արտահայտու-
թյամբ, կազմում է «կապիտալիստական սխտեմի ընդ-
հանուր հիմունքը և հարաբերական հավելյալ արժեքի
արտադրության յեղակետը» «Կապիտալ», գլ. XIV, եջ
395), — ինչպես և կապիտալիստների դեմ բանվորների
ունեցած դասակարգային պայքարի մասին, վորի հե-
տևանքով սահման է դրվում բանվորական որվան և
կազմվում է բանվորական որևնսդրություն:

Անցնելով հավելյալ արժեքի հարաբերական ձևի ու-
սումնասիրության հարցին, ամենից առաջ պետք է կանգ
առնել նրա ընդհանուր ըմբռնման և բացարձակ հա-
վելյալ արժեքից նրա ունեցած տարբերության վրա:
Հարաբերական հավելյալ արժեքի ուսումնասիրությու-
նըն անհրաժեշտ է կապակցել աշխատանքի արտադրո-
ղականության կիրառման հետ: Աշխատանքի արտա-
դրողականության բարձրացումը կապիտալիզմի պայ-
մաններում ծառայում է վորպես ապրանքների աշ-
խատանքային արժեքի իջեցման մի յեղանակ և միև-
նույն ժամանակ հավելյալ արժեքի մեծացման մի մե-
թոդ: Այս հարցի պարզաբանության վրա հանձնարա-
րում ենք հարկ յեղած ուշադրությունը դարձնել:

Աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման
հետ զուգընթաց կարող է տեղի ունենալ այնպիսի
ապրանքների արժեքի իջեցում, վորոնք իրենց ամբող-
ջությամբ կազմում են բանվորների գոյության մի-
ջոցները: Այն ժամանակ մենք պիտի պարզենք, թե
ինչպես աշխատանքի արտադրողականության այդտե-
սակի բարձրացումն ազդում է բանվորական ուժի
արժեքի վրա, իսկ դրա հետևանքով անդրադառնում է
հավելյալ արժեքի մեծության վրա: Անհրաժեշտ է
նույնպես պարզել, թե կապիտալիստական տնտեսու-
թյան վիր ճյուղերում պետք է տեղի ունենա աշխա-
տանքի արտադրողականության բարձրացում, վոր-
պեսզի իջնի բանվորական ուժի արժեքը և դրա հետե-
վանքով, կրճատվեր անհրաժեշտ բանվորական ժամա-
նակը, և միևնույն ժամանակ մեծանար հավելյալ ժա-
մանակը և, հետևապես, աճեր նաև հավելյալ արժեքը
(հարաբերական):

Անհրաժեշտ է նույնպես պարզել, արդյոք հարաբե-
րական հավելյալ արժեքը մեծանում է, յեթե աշխա-
տանքի արտադրողականությունը մեծանում է արտա-
դրության այն ճյուղերում, վորոնք պատրաստում են
բանվոր դասակարգի սպառման անմիջական առար-
կաները չեղող մթերքներ: Հենց այստեղ հանձնարա-
րում ենք ուսումնասիրել լրացուցիչ հավելյալ արժեքի
(գերվաստակի) և նրա նշանակության հարցը կապի-
տալիստական տնտեսության մեջ:

Այսպես ուրեմն, հարաբերական հավելյալ արժեքի
հարցն ուսումնասիրելիս պետք է պարզել յեղևու մո-
մենտ. ա) բանվորական ուժի արժեքի իջեցումն աշ-
խատանքի արտադրողականության բարձրացման շնոր-

հիվ անտեսութեան վորոշ ճյուղերում (վճիւր) և բ) լրացուցիչ արժեքի առաջացումն աշխատանքի արտադրողականութեան աճի և տեխնիկայի ու արտադրական սլոցներին կատարելագործումներէ աճի հիման վրա՝ արտադրութեան զանազան ճյուղերում:

(Այդ մասին տես Լապլիդուսի և Ոստրովիտյանովի դասագիրքը, § 32 և Կառուսկու մոտ՝ բաժին II, գլ. VII: Նրանք օվքեր ցանկանում են մշակել հարաբերական արժեքի արտադրութեան մեթոդները սկզբնական աղբյուրներէ, կարող են օգտվել Մարքսի «Կապիտալի» I հատորի X գլխից):

Սույն առաջադրութեան վերջում, վորպէս յեզրափակութեամբ, անհրաժեշտ է ծանոթանալ տեխնիկական առաջընթացութեան հետ կապիտալիզմի պայմաններում: Բացարձակ հավելյալ արժեքի արտադրութեան մեթոդը, վոր տեղի ունի ի հաշիվ բանվորական որվա յերկարացման, չի նպաստում այդ տեսակ առաջընթացութեան: Յեւ հենց բանվորական որվա յերկարացումը հանդիպում է մի շարք խոչընդոտների, վորոնք են, Ֆիզիկական սահմանափակումները, վորից այն կողմ բանվորն այլ ևս ի վիճակի չի պահպանելու իր ուժերն ու Ֆիզիկական կարողութեանները, ինչպէս և բարոյական ու կուլտուրական սահմանափակումները: Հենց այդ պատճառով ել կապիտալիստը, հավելյալ արժեքի յետեւից ընկնելով, ստիպված է անխուսափելիորեն և իր կամքի հակառակ դիմել շահագործման նորմաների բարձրացման այլ մեթոդների, այն է հարաբերական հավելյալ արժեքի արտադրութեան մեթոդներին: Պետք է նկատի ունենալ Մարքսի այն խոսքերը, թե, վորոշ տեսակետից, տարբերութեանը բաց-

արձակ և հարաբերական հավելյալ արժեքի միջև ընդհանրապէս պատրանքային է: Հարաբերական հավելյալ արժեքը բացարձակ է, վորովհետեւ նա պայմանավորում է բանվորի գոյութեան համար անհրաժեշտ բանվորական որվա բացարձակ յերկարացումը բանվորական ժամանակից դուրս: «Բացարձակ հավելյալ արժեքը հարաբերական է, վորովհետեւ նա պայմանավորում է աշխատանքի արտադրողականութեան զարգացումը, վորը թույլ է տալիս սահմանափակել անհրաժեշտ բանվորական ժամանակը բանվորական որվա մի մասով» («Կապիտալը», հատ. I, գլ. XIV, էջ 396—397): Հետեւեալը, միմիայն հավելյալ արժեքի շարժման պրոցեսում, յերբ խոսք է լինում բանվորական ուժի շահագործման նորմայի բարձրացման մասին, «տարբերութեանը բացարձակ և հարաբերական հավելյալ արժեքի միջև իրեն զգալ է տալիս» (նույն տեղում, էջ 397):

Այս հիմնական տարբերութեանը կայանում է ամենից առաջ նրանում, վոր հարաբերական հավելյալ արժեքի արտադրութեանը, բացարձակ հավելյալ արժեքից բոլորովին տարբեր, (վորը հիմնվում է բանվորական որվա յերկարացման վրա), տեղի չի ունենում աշխատանքի արտադրողականութեան աճման հետ՝ զուգընթաց, և տեխնիկական կատարելագործումների կիրառման հիմնական խթանն է հանդիսանում: Հարաբերական հավելյալ արժեքի արտադրութեան տեսակետից ել պետք է ծանոթանալ տեխնիկայի զարգացման հետ, սկսած կապիտալիստական կոպիւրացիայից և մանուֆակտուրայից և վերջացրած ժամանակակից խոշոր-մեքենային արտադրութեամբ (տես Լապլիդուսի և Ոստ-

րովխոյանովի դասագրքի § 34): Միաժամանակ, քննելով հիմնական փուլերը տեխնիկայի և, հետևաբար, կապիտալիզմի հառաջընթաց շարժման զարգացման մեջ, չափազանց կարևոր է նշանակություն տալ արտադրության կապիտալիստական ձևերի (կոոպերացիա, մանուֆակտուրա, խոշոր-մեքենային արտադրություն) և նախակապիտալիստական բնույթ ունեցող ձևերի միջև գոյություն ունեցող վորակական և քանակական տարբերություններին:

Կապիտալիստական տեխնիկայի զարգացման սահմաններին հարցը, վորի վրա պետք է լուրջ ուշադրություն դարձնել, լավ է պարզաբանված Լապլիզուսի և Ոստրովիտյանովի դասագրքի § 35-ում: Պետք է առանձին ուշադրություն դարձնել այն հսկայական խոչընդոտների վրա, վորոնց հանդիպում է տեխնիկական պրոգրեսը կապիտալիզմի պայմաններում, և այն առավելությունների ու հնարավորությունների վրա, վոր այդ տեսակետից յերևան է բերում սոցիալիստական տրնտեսությունը:

Վերջում հանձնարարում ենք կանգ առնել յերկու կարևոր հարցի վրա. դրանցից մեկն է բանվոր դասակարգի դրություն վրա կապիտալիստական տեխնիկայի աճի ունեցած ազդեցություն հարցը (Լապլիզուսի և Ոստրովիտյանովի դասագրքի § 36) և, յերկրորդ, կապիտալիստական ֆաբրիկայի, վորպես արտադրական հարաբերությունների վորոշ սխեմայի բնութագրման հարցը:

Կապիտալիստական տեխնիկայի հարցերի վերաբերյալ բացի Լապլիզուսի և Ոստրովիտյանովի դասագրքից, կարելի է հանձնարարել նաև Կառուսկու «Կ.

Մարքսի տնտեսական ուսմունքը» գիրքը, բաժին II, գլուխ VIII—X: Այս գրքում տրված է Մարքսի «Կապիտալ» I հատորի XI—XIII գլուխների հանրամատչելի մեկնաբանումը:

(Կապիտալիստական տեխնիկայի նորագույն նվաճումների հարցն այստեղ շոշափված է: Այդ պատճառով այս ձեռնարկի համար լավ լրացում կլինեն Ռուբինշտեյնի „Современный капитализм и организация труда“ հանրամատչելի գիրքը, մանավանդ նրա II—III և VII—VIII գլուխները): «Կապիտալ» I հատորի XI—XIII գլուխները, վորոնք խոսում են կոոպերացիայի, մանուֆակտուրայի ու խոշոր արդյունաբերության մասին, Մարքսը գրել է միանգամայն հանրամատչելի լեզվով:

ԱՌԱՋԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԳՐԱՎՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ.

Ինքենզիայի ուղարկվելիք գրավոր աշխատանքը պետք է բովանդակի իր մեջ հետևյալ հարցերի հիմնավորված պատասխանները.

1. Ինչո՞ւ էի կարելի բացատրել հավելյալ արժեքի առաջացումը ապրանքային շրջանառությունից:

2. Ինչո՞ւմ է կայանում հիմնական տարբերությունը բանվորական ույթի սպառման յեվ արտադրության միջոցների սպառման միջեվ յեվ ի՞նչպես է անդադառնում այդ տարբերությունը հավելյալ արժեքի առաջանալու վրա:

3. Բացատրել այն սկզբունքը, բե ինչպես կապիտալ բաժանվում է մեսական յեվ փոփոխական մասերի, յեվ վերջիններիս դերը հավելյալ արժեքի արտադրության մեջ:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ—ՈՒՍՆԴԱԿ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՅԱՆԿԸ.

1. Հավելյալ արժեք (Պլանի II բաժնին վերաբերյալ). Մարքս, «Կապիտալ», հատ. I, 3-րդ հրատ. ԴՊՅ, 1928 թ.

2. Մշտական և փոփոխական կապիտալ (Պլանի II բաժնին վերաբերյալ), նույն տեղում:

3. Հավելյալ արժեքի նորման (Պլանի II բաժնին վերաբերյալ), նույն տեղում:

4. Բացարձակ և հարաբերական հավելյալ արժեքի արտադրության մեթոդները (Պլանի III բաժնին վերաբերյալ), նույն տեղում:

2013

<< Ազգային գրադարան

984 NL0041784

27

589